

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE İLE ORTAK GÜVENLİK POLİTİKALARI

Serden Onur KARACA*

Özet

Avrupalılık kimliği ilk ortaya çıktığı dönemden itibaren her zaman kıta Avrupa'sındaki ülkelerin bir arada olması ve ortak değerler etrafında toplanması hedefiyle gündeme gelmiştir. Yüzyıllardır Avrupa'da süren çatışma ve savaş haline bir son vermek ve dış dünyaya karşı güçlü bir görüntü sunmak isteyen dönemin sanatçıları ve önemli düşünürleri dini değerler etrafında toplanılması fikrini ortaya atmışlardır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise kıta devletlerinin yaşadığı büyük yıkım ve ekonomik sorunlar nedeniyle sadece dini temelli olmakla kalmayıp hemen hemen her alanda bir arada olunması gerektiği fikri doğmuştur. Türkiye de Tanzimat'tan beri gerçekleştirmek istediği Batılılaşma hamlelerini İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası örgütlere katılmakla sürdürmüş, bu yüzden de Avrupa Birliği açısından önemli bir yer tutmuştur. Birliğin genişlemesi ve gelişmesi neticesinde güvenlik politikalarında önemli değişiklikler meydana gelmiş ve oluşturulacak yeni politikalarda Türkiye her zaman başat faktörlerden biri olmuştur. Bu makalede, Avrupa Birliği'nin oluşma evresi ve Türkiye'nin Birliğe dâhil olma çabaları anlatılacaktır ve son olarak ortak güvenlik politikalarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, güvenlik politikaları, sınır güvenliği, Avrupa sınır ve güvenlik politikaları

THE EUROPEAN UNION'S COMMON SECURITY POLICIES WITH TURKEY

Abstract

From the period when the identity of Europeanism first appeared, it has always been raised with the goal of the countries in continental Europe to coexist and gather around common values. The artists and important thinkers of the period, who wanted to put an end to the state of conflict and war that have been going on in Europe for centuries and present a strong image against the outside world, came up with the idea of gathering around religious values. After the First and Second World War, due to the great destruction and economic problems experienced by the continental states, the idea that it is not only based on religion, but should be together in almost every field was born. Turkey also wants to accomplish since the Tanzimat period has continued to attend the westernization move to international organizations after the Second World War, so the European Union has kept an important place. Significant changes in the security policy of the Union in the expansion and development have occurred as a result and will be created in the new policy, Turkey has always held an important place. In this article, the stage of the formation of the European Union and Turkey's efforts to join the Union will be described and finally the common security policies will be discussed.

---

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: serdenonur13@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5227-5108>

Keywords: European Union, Turkey, security policies, border security, European border and security policies

Giriş

Avrupa ve Avrupalılık kimliği ilk ortaya çıktığı dönemden itibaren her zaman kıta Avrupa'sındaki ülkelerin bir arada olması ve ortak değerler etrafında toplanması hedefiyle gündeme gelmiştir. Yüz yıllardır Avrupa'da süren çatışma ve savaş haline bir son vermek ve dış dünyaya karşı güçlü bir görüntü sunmak isteyen dönemin sanatçıları ve önemli düşünürleri, bu kimliğin oluşabilmesi için ilk olarak dini değerler etrafında birleşilmesi gerektiğini, yani Hristiyanlığa ait değerler etrafında toplanılması fikrini ortaya atmışlardır. Dönem içerisinde bu fikrin oluşmasına neden olan faktörler düşünüldüğünde (Kilise'nin öneminin artması, İstanbul'un Fethi ve İslam Devletleri'nin Batı'ya doğru genişlemeleri) Avrupalı ülkeler açısından hem kendi güvenliklerini sağlamak hem de dinlerini koruyabilmek için birleşme fikri mantıklı gelmiştir. Kurulan düzen ilk başlarda Hristiyan değerler çerçevesinde ülkeleri bir araya getirmiş ve yaşanan savaşlara son vermiş olsa da daha sonra Avrupa'da yayılan emperyalist düşünceler ve ulusçuluk anlayışları ülkelerin bir kez daha kendi çıkarları peşine düşmelerine ve bu doğrultuda kıta içerisinde tekrardan çatışma ve savaşların başlamasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı ve akabinde İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Avrupalı ülkeler ekonomiden kültüre, sağlıktan siyasete hemen hemen her alanda büyük bir yıkım yaşamış ve artık aralarındaki bu sonu gelmez savaşa son verebilmek için geçmişten gelen Birleşik Avrupa fikrine daha sıcak bakmışlardır. İlk başta kurucu altı ülke çerçevesinde sadece ekonomik temelli atılan bu adım ilerleyen dönemlerde yeni katılan ülkelerle birlikte hem sınırlarını genişletmiş hem de küresel sistem üzerinde önemli bir aktör olmuştur.

Türkiye, Tanzimat Dönemi'nden itibaren sürekli Batılılaşma ve Batı'ya yönelme politikaları izlemiş ve özellikle yakın çevresindeki bu gelişmeleri yakından takip etmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte kendini Batılı olarak tanımlayan Türkiye, başta NATO ve Birleşmiş Milletler olmak üzere Batılı uluslararası örgütlere üye olmuş ve buralarla yakın temas halinde olmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilgili gelişmeleri de her zaman yakından takip eden Türkiye, Topluluğun kurulduğu 1958 yılından hemen bir yıl sonra 31 Temmuz 1959'da Ortaklık Başvurusu'nda bulunmuştur. Ortaklık Başvurusu'nun yapıldığı 1959 yılından günümüze kadar birçok fasıl, kriter vs. gerçekleştirilmiş olsa da Türkiye hala Avrupa Birliği'ne tam üye sıfatıyla girememiştir.

Avrupa Birliği gelişme genişleme politikaları ile birlikte Avrupa'nın hemen hemen tamamına yayılmış ve küresel sistem üzerinde ciddi bir aktör olmayı başarmıştır. Ancak Birliğin bu denli genişlemesi ve gelişmesi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir ki bunlardan belki de en önemlilerinden biri güvenlik alanında yaşanan sorunlardır. Bu makalede de öncelikle Avrupa Birliği'ne giden süreçten bahsedilip akabinde de Türkiye'nin üyelik serüveni ve Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinde yaşanan güvenlik politikaları üzerinde durulacaktır.

1. Avrupa Birliği'ne Giden Süreç

Avrupalının kim veya kimler olduğuna yönelik tartışmalar MÖ.'ye kadar uzanan derin bir tartışmadır. MÖ. 7. yüzyıl civarı temelleri atılan Avrupa ve Avrupalılık kimliği tartışmaları, ilk başta sadece belirli bir toprak parçası üzerinden yürütülmüşse de daha sonraki dönemlerde tarih, kültür ve din gibi değerleri de içerisine alarak daha geniş bir perspektifte tartışılmaya başlanmıştır. Ancak tüm bu tartışmalara rağmen ortaya net bir sonuç çıkartılamamış ve tartışmalar uzun yıllar boyunca gündemi hep meşgul etmiştir. Bu tartışmaların bir sonuca varamamasındaki asıl neden Avrupa kavramı ile aidiyetliği temsil eden Avrupa kimliğinin benzerliklerinden dolayı birbirlerine benzetilmesi ve ortaya bir karışıklığın çıkmasıdır. Esasında Avrupa kavramı ilk olarak MÖ 7. Yüzyılda eski Yunanlar tarafından kullanılmış ve Ege Denizi'nin batı kısmında kalan toprakları Avrupa olarak isimlendirmişlerdir. Avrupa kelimesinin anlamına baktığımızda da Yunan mitolojisinden ismini almıştır ve güneşin batışı anlamına gelmektedir. Yunan mitolojisine Fenike Kralı Phoениks'in kızı olan Avrupa, boğa kılığına bürünmüş Zeus tarafından Girit adasına kaçırılır ve burada üç çocuk dünyaya getirir. Daha sonra Girit Kralı Asterion ile evlenen Avrupa, böylece Yunan mitolojisinde

prenseler olarak adlandırılır ve batı ülkesi anlamına gelen bir kara parçasına O'nun ismiyle hitap edilmeye başlanır (Tataoğlu, 2006). Yunan mitolojisine göre böyle olsa da yapılan araştırmalar sonucu Avrupa kelimesinin kökeninin Asur kaynaklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Asur anıt ve yazıtlarında "asu" güneşin doğuşu, "ereb" ya da "irib" ise tam tersi olarak güneşin batışı olarak kullanılmıştır. Ya burada "asu" güneşin doğdu yer olarak Asya'yı ifade ederken "ereb" ya da "irib" ise güneşin battığı yer olan Avrupa'yı işaret etmektedir. Fenikeliler de bu kavramları Asurlardan alarak Yunan mitolojisine Europa kavramını kazandırmışlardır (Ercan, 2018).

Yunanlar ve sonrasında gelen Romalılar ise kendi yaşadıkları bölge olan Avrupa kıtası dışındaki diğer toplulukları barbar olarak nitelendirmiştir. Kendilerini "Helen" olarak görürken kıta dışındaki toplulukları yani Asya ve Afrikalıları ise "Helen olmayanlar" olarak isimlendirmişlerdir. Hippocrates gibi düşünürler de bu sınıflandırmayı yaparken Helenleri, yani kendilerini cesur, soğuk iklimde yaşayan, özgür, kendinden emin, yetenekli ve şehir devlet şeklinde bir siyasal yapıya kavuşmuş toplum olarak nitelendirir. Helen olmayanları ise tam tersi özelliklerle anlatıp kendilerine güvenmeyen, yeteksiz, kulluk duygusu yüksek ve özgür olmayan topluluklar olarak belirtir. Yedinci yüzyıl ile birlikteyse Avrupa kavramı dönemin güçlü toplulukları olan Cermen ve Latinlerin etrafında bulunan bölgeler için kullanılmaya başlanmıştır. Yine o dönem içerisinde Avrupa kavramı Doğu Roma ve İslam hâkimiyetinde olmayan toprak parçasını ifade etmek için de kullanılmıştır ve bu dönemden itibaren Avrupalılık kavramı Hristiyanlık çatısı altında dillendirilmeye başlanmıştır. Özellikle Ortaçağ döneminde Hristiyanlığın etkisi ile birlikte, İslam Devletleri'nin Avrupa'ya yapmış olduğu fetih hareketleri kıta içerisinde ortak bir sorun olarak görülerek din merkezli bir aidiyet duygusuyla birlikte fetih hareketlerine karşı bir birliktelik sağlanmıştır (Kıraç ve İlhan, 2010).

Tarih boyunca insanlığın Avrupa olarak adlandırdığı yerler genelde dönemin kıta üzerindeki güçlü devletleri çevresindeki yerler olarak adlandırılmış ve böylece coğrafi konumu sürekli değişmiştir. Bunlara en güzel örnek ise Bizans, Roma, Alman ve Fransız Avrupa'sıdır. Ancak eski çağlardan yaklaşık Yirminci yüzyıla kadar Avrupa kimliğinden ve tüm Avrupa'yı tek çatı altında toplama fikri hiç gündeme gelmemiş, kıtada ki tek birleştirici unsur olarak din, yani Hristiyanlık gündemde olmuştur. Bugün Avrupa olarak adlandırdığımız kıtanın geçmişini incelediğimizde kendini Avrupalı olarak gören devletlerin birbirleriyle savaş halinde olmaları dikkat çekmektedir. Ya birbirleriyle sınır kavgasına girmişlerdir ya da sömürge yarışında diğer ülke topraklarına göz dikip buraları kendi hegemonyaları altına almak istemişlerdir. İşte tüm bunlardan dolayı bu dönemde din üzerinden bir kardeşlik ile kimlik oluşturma fikri dönemin ünlü şair ve düşünürleri olan William Penn, Dante, Victor Hugo, Pierre Dubois, Immanuel Kant, Abbe de Saint Pierre ve Jean Jacques Rousseau tarafından yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Bu kişiler yazmış oldukları eserlerinde Avrupa kıtasında yer alan ülkeler arasında Hristiyan değerler temelli ulus üstü bir örgütlenmenin kurulmasından bahsetmişlerdir. Bahsedilen Avrupa Birliği ya da Avrupa Birleşik Devletleri fikri, kendilerinden yüzyıllar sonra kıtanın geleceğine ışık tutacaktır. (Ercan, 2018)

On beşinci yüzyılla birlikte artık Avrupa ve Hristiyanlık birbirinden ayırt edilmeyip, tek bir parçaymış gibi kullanılmaya başlanmıştır. Bunun da en önemli nedeni Osmanlı Devleti'nin, yani bir İslam Devleti'nin Avrupa'ya doğru genişlemesi ve Hristiyanlık için özel bir yeri olan İstanbul'un fethedilmesidir. Bu döneme kadar aralarında sürekli bir savaş ve çatışma halinde olan Avrupalılar, Osmanlı'nın bu hamlelerine karşılık Papa II. Pius'un ortak Hristiyan ordusu kurulması fikrini ortaya atmasıyla birlikte bu fikre olumlu yanıt vermişler ve Hristiyan ordusunu kurmuşlardır. Papa, bu çağrıyla yaparken "Avrupalılar", "bizim Hristiyan Avrupa" ve "bizim Avrupa" tabirlerini kullanarak Avrupalıların ortak bir kimlik etrafında toplanmalarını sağlamıştır ve bu dini değerler etrafında şekillenen Avrupalılık kavramı Reform ve Rönesans dönemine kadar aynı şekilde devam etmiştir (Kaya, 2013). Kurulan birlik, bu dönemden itibaren ise dönemin önemli düşünürleri olan Voltaire, Machiavelli ve Montesquieu'nün önderliğinde dini yapısından çıkıp siyasi bir görünüm elde etmiştir. Hristiyanlık, Avrupa'da sanat ve bilimin gerçekleşmesiyle birlikte artık sadece medeniyeti oluşturan parçalardan biri olmuştur. Yani On sekizinci yüzyıl ile birlikte Avrupa kimliğini oluşturan etmenler medeniyet, ilerleme ve Hristiyan olan toprakların geri alınması olmuştur. Ayrıca yine dönem içerisinde devlet ile kilisenin farklı görevleri olduğu belirtilerek, bu iki kurumun işlevlerinin birbirinden ayrılması gerektiği belirtilmiştir.

Fransız Devrimi ile birlikte ise Avrupalılık kavramı her ülke için farklı anlam ifade edecek şekilde birbirinden ayrılmıştır ve tek Avrupa anlayışı terk edilmiştir. Devrimciler daha akılcı,

özgürlükçü ve halkların eşitliğini benimseyen bir Avrupa toplumu hedeflerken, gelenekselciler ise gerçekleşen devrimler sonucunda ortak hukuk, ortak din ve ortak kültür düzeninin yıkıldığını ifade etmişlerdir. Gelenekselciler bu anlayışlarında haklıydılar çünkü 1789 devrimiyle birlikte eşitlik, özgürlük ve milliyetçilik gibi kavramlar ortaya çıkmış ve bu da Avrupalılıkla özdeşleştirilen bağların kopmasına ve yeni değerlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle Liberalizm ve Milliyetçilik ideolojileri Avrupa'ya yayılmış ve ulus devlet anlayışı ile birlikte yeni ulusal kimlikler ön plana çıkmıştır. Napolyon bu dönemde Avrupa'yı kendi ülkesi olan Fransa önderliğinde tekrar inşa etmek istemiş ve bu amaç doğrultusunda kendi ülkesinde feodalizmi kaldırıp yerine cumhuriyetin kurulması tezlerini desteklemiştir. Napolyon "kıta sistemi" olarak tanımladığı düşüncesiyle birlikte Avrupa'daki birlikteliğin ancak bu şekilde tekrar güçlenebileceğini savunmuştur. Ancak Napolyon'un baskıcı yaklaşımı ve kendi ülkesini ön plana çıkaracak şekilde dayatmak istediği bu sistem de başarılı olamamıştır ve ulusal egemenlik anlayışı Avrupa'da yayılmıştır. Bu ulus devlet/ulusçuluk anlayışları 19. Yüzyılın sonlarına doğru özellikle Almanya'nın Alman Beylikleri arasındaki Alman Zellverein (Alman Gümrük Birliği) ile birlikte ortak tarihleri olan ülkeler arasında bir siyasi birliğin kurulması yoluna kadar gitmiştir ve bu da Avrupa da tekrar çatışmaların artmasına neden olmuştur. (Ercan, 2018)

1800'lü yıllardan İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar Avrupa kıtasında Avrupalılık değeri altında Avrupalılık kimliği oluşturulmaya çalışılsa bile, bu dönem içerisinde hem Avrupalılık kimliğini hem de Avrupa'yı tahrip eden bir süreç içerisine girilmiştir. Dönem içerisinde sanayileşme ile birlikte Avrupa'da ilerleme sağlanmış, öyle ki Avrupalılar bu dönemi Altın Çağ olarak bile adlandırmış olmalarına rağmen, öbür taraftan hızla yükselen milliyetçilik anlayışı ile birlikte Avrupa coğrafyasındaki ülkeler kendi güçleri çerçevesinde küresel sistemi etkilemek isteyen güçlü bir aktör olma yolunu seçmişlerdir. İşte bu düşünceler içerisinde de Avrupalılık anlayışı sekteye uğramış ve emperyalist düşünceler ülkeler için ön planda tutulmuştur. Bu yüzdendir ki emperyalist ve ulusçu politikalar Avrupalılık kimliğinin oluşması yolunda en önemli engeller olmuştur. Emperyalist ve ulusçu politikalar her ne kadar ortak kimlik ve beraberlikten söz etse de, günün sonunda her ülke kendi menfaatlerini göz önünde tutup Avrupa'yı tekrardan kendi içerisinde bir çatışma ve savaş ortamına çekmiştir ve bu çatışmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar da devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın siyasetten ekonomiye, topraktan kültürlere kadar kıtada yarattığı korkunç yıkımın sonrasına kadar Avrupa'ya aidiyeti sağlayacak olan Avrupalılık kimliğini oluşturmak söz konusu dahi olmamıştır. Peş peşe gelen Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ekonomiden siyasete, kültürel anlamdan refaha hemen hemen her alanda büyük bir sarsıntı yaşayan Avrupa'da hem içerisinde bulunduğu bu kötü durumdan kurtulmak hem de Avrupa Devletleri arasındaki gerginliği ve savaş noktalamak için politikacılar tarafından bir çıkış yolu aranmaktaydı. Tüm bu sıkıntılardan kurtulmak için ana karadaki tüm ülkeleri içine kapsayacak şekilde bir ortak değer yaratılmalı ve tüm Avrupa'nın refah düzeyini eski günlerdeki gibi artırabilmek için ekonomik bir işbirliğine gidilmesi gerekmektedir. Bu fikir yaşanan sıkıntılar neticesinde her geçen gün biraz daha yüksek sesle dile getirilmeye başlanınca eskiden sadece filozof ve şairlerin dile getirdiği bu söylemler artık Avrupalı önde gelen siyasetçiler tarafından da gündeme getirilmeye başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki kısa dönemde ortaya bazı fikirler atılmış olsa da İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi sonucu bu fikirler hayata geçirilememiş ve var olan düzen daha da kötüye gitmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise geçmişten gelen bu fikirler Avrupalı devletler tarafından artık hayata geçirilmesi gereken elzem fikirler olarak tekrardan gündeme getirilmiş ve bu ortak fikirler çerçevesinde hareket edilmeye başlanmıştır

Dönemin Avrupa'sının en önemli ve önde gelen ülkelerinden olan Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg, İtalya ve Hollanda tüm bu ortak gayeler ışığında bir araya gelerek 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu ve 1957 yılında ise Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuracak olan Roma Antlaşmasının altına imzalarını attılar. 1951 yılından günümüze kadar olan süreç içerisinde Avrupalı devletler sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlardaki işbirliklerini güçlendirerek, başlangıçtaki 6 ülkeden daha geniş kesimlere doğru yayılma fırsatı elde etmiştir. Bir araya gelinen tarihten itibaren çeşitli dönemlerde genişleme politikalarıyla birlikte Avrupa Birliği şu an tam 28 ülkeyi bir araya getirmeyi başarmış ve Avrupa'nın hemen hemen tamamını birlik içerisine dâhil etmeyi başarmıştır. Avrupa Birliği'ne üye olan 28 ülkeyi üye olma tarihlerine göre sıralayacak olursak bunlar; Almanya, İtalya, Lüksemburg, Belçika, Hollanda, Fransa, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Çek

Cumhuriyeti (Çekya), Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'dır.

Günümüzde Avrupa Birliği, tüm kıtayı kapsayacak şekilde ortak değer, ilkeler ve idealler kapsamında hayata geçirilmiştir. Bahsettiğimiz ortak değer ve ilkeler özellikle son yüzyılda kısa aralıklarla meydana gelen savaşlara son verip Avrupa'da kalıcı barışı temin etmek, dayanışma, özgürlük, toplumsal refah, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasidir. Avrupa Birliği'nin saymış olduğumuz tüm bu ilkeleri Avrupa Birliği Antlaşması'nın 2. Maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir; *“Birlik, insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı ilkeleri üzerine kurulmuştur. Bu değerler; çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır. Bu değerleri benimseyen ve geliştirme idealine hizmet edebilecek her Avrupa devleti Avrupa Birliği'ne üye olabilir”*. (www.ab.gov.tr)

Günümüzdeki faaliyetlerine baktığımız zaman Avrupa Birliği bir devlet değildir ancak hem yapısı hem de içerdiği kurumlar sayesinde tıpkı bir devlet gibi hareket edebilme niteliğine sahiptir. Diğer uluslararası kuruluşlarla kıyasladığımız zaman daha geniş ve bir o kadar da karışık bir yapıyı içermektedir. Bu özelliği neticesinde de diğer uluslararası örgütlere kıyasla daha fazla yetki alanı bulunmaktadır. Bu duruma en önemli örneği ise Birliğe üye devletlerin yetki haklarını ve egemenliklerini Avrupa Birliği kurumlarına devretmesi olarak gösterebiliriz. Hatta yetki devri konusunda tüm uluslararası örgütler içerisinde bunu yapan tek örgüt niteliğine sahiptir. Avrupa Birliği'nin klasik ulus devlet örneklerinde olduğu gibi bir hiyerarşik, otoriter ve merkezi kurullarla çerçevelenmiş bir hükümeti yoktur. Birliğin sahip olduğu kurumlar, üye devletlerin nüfus oranlarına göre belirlenmiş ve yine üye ülkelerin temsilcileri vasıtasıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Tüm karar alma mekanizmaları ve yürütme yetkisi oluşturulan bu kurumlar ve kurumlara yüklenmiş yetkiler ile birlikte faaliyetlerini sürdürmektedirler. Avrupa Birliği sahip olduğu tüm bu misyonlar neticesinde uluslararası bir şekilde faaliyetlerde bulunduğundan tıpkı bir devlet gibi, yani tekil bir görüntü vermekte ancak üye devletlerin hiçbirinin kendi başlarına bir aktör olması söz konusu değildir.

Ulus devletin en tipik özelliği egemenliğinin bulunması, sınırları belirlenmiş bir toprak parçasına sahip olması ve egemenlik ile sınırları belirlenmiş toprak parçası içerisinde bir hükümete sahip olmasıdır. İşte Avrupa Birliği'ni ulus devlet yapısından ayıran en temel özellikler bunlardır. Avrupa Birliği bugün sahip olduğu 28 üyeye rağmen sınırları belirsizdir. Çünkü tıpkı Türkiye gibi hala üyelik süreçleri devam eden birçok ülke bulunmaktadır ve durum böyle olunca sınırlar her geçen gün biraz daha genişlemektedir. Yine Birliğin merkezi otoriteyi sağlayan bir hükümeti söz konusu değildir. Sadece kendi sınırları içerisinde bir takım karar alma mekanizmalarının bulunması O'nun kararları tek bir merkezden alıyor gibi görünmesine yol açmaktadır. Bunun en belirgin örneği gelişme ve genişleme anlamında hayata geçirilen politikalarıdır. Özellikle kurucu antlaşmalar olarak bildiğimiz Roma ve Maastricht Antlaşmaları, Avrupa Birliği ne zaman bir duraklama içerisine girse her seferinde revize edilerek tekrarda Birliğin güç kazanmasını sağlamıştır. Bu yenilik ve genişleme süreçleri Birlik için her zaman faydalı olmuştur. Genişleme politikasının belki de en olumsuz yanı ise, Birliğe üye devlet sayısı arttıkça Birlik içerisinde politika oluşturma ve oluşturulan bu politikaların hayata geçirilme sürecinin uzun ve sancılı olmasıdır. Özellikle Avrupa Birliği'nce alınan dış politika kararları, üye devletlerin kendi ulusal çıkarlarını düşünmesi ve yine her üye ülkenin alınan kararları veto etme hakkına sahip olması ile birlikte Avrupa Birliği'nin bu anlamda tek bir vücut gibi hareket etmesinin önüne geçmektedir. İşte bu saydıklarımız da Avrupa Birliği'ni dış politika yapma ve uygulama anlamında güçsüz kılmaktadır. Avrupa Birliği'nin içeride ve dışarıda egemenlik hakkına sahip olma özelliği ise üye devletlerin tüm egemenlik alanlarını Birliğin ilgili kurumlarına bırakması ile gelmektedir. Sahip olduğu bu egemenlik yetkilerinden sadece münhasır yetkileri kendi başına tıpkı bir ulus devlet gibi kullanabilmekteyken, diğer bazı egemenlik yetkilerini belirli koşullar çerçevesinde yetki ikamesi (subsidiarity) ile birlikte kullanabilmektedir. Avrupa Birliği üye ülkelerin güvenlik, enerji gibi ulus devletlere ait egemenlik yetkilerine müdahale etmemekte, sadece bu konularda uygulanan politikaları destekleyici bir görüntü vermektedir ve kesinlikle bu alanlara müdahale etmemektedir. İşte tüm bu özelliklerinden dolayı Avrupa Birliği belki bir ulus devlet değildir fakat tıpkı bir ulus devlet gibi hareket etmektedir. (Ercan, 2018)

Avrupa Birliği'nin bir ulus devlet olmadığını söyledik. Peki, Birliğin uluslararası bir örgüt olduğunu söylediğimizde nelere değinmemiz gerekir? Bunları kısaca açıklayacak olursak; evet Avrupa

Birliği uluslararası bir örgüttür ama sahip olduğu haklar neticesinde diğer uluslararası örgütlerden farklı bir konumdadır. Misal, Birleşmiş Milletler-NATO-Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütler sadece belirli ve dar bir alanda faaliyette bulunmak için kurulmuşlardır. Yetki alanları faaliyet gösterdikleri alan kadar sınırlı, yani ya askeri ya ekonomik ya da insan hakları ile ilgili konuların dışına çıkmamaktadırlar. Avrupa Birliği ise, üye devletlerden aldığı yetki devri neticesinde askeri, ekonomik, insan hakları vs. gibi hemen hemen her alanda söz sahibidir. Yani yetki alanı diğer kuruluşlara karşı çok geniştir. Avrupa Birliği'ni diğer uluslararası örgütlerden ayıran bir diğer önemli özelliği ise kurumsal yapısının farklılık göstermesidir. Avrupa Birliği dışındaki diğer örgütler oldukça basit bir kurumsal yapıya sahipken, Avrupa Birliği tam tersine bürokratik ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Birliğin sahip olduğu 7 farklı resmi kurum (Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Birliği Zirvesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası) ve yine bu kurumların karar alma süreçlerinde farklı organlar bulunmaktadır. İşte böyle birden fazla kuruma sahip olması Avrupa Birliği'ni diğer uluslararası örgütlerden ayıran en temel özelliklerinden biridir. Yine diğer uluslararası örgütlerde kararlar örgüte üye olan ülkelerin hükümetlerine bağlıdır. Üye ülkelerden biri alınan karara uymaz ve alınan bu kararı faaliyete geçirmezse, örgütte alınan bu karar hayata geçirilmezken Avrupa Birliği'nde bu durum tam tersidir. Çünkü Avrupa Birliği'nde kararlar nitelikli oy çoğunluğu yoluyla alındığından dolayı herhangi bir üye oylanmış karara uymasa bile bu sadece o ülkeyi bağlamaktadır. Bu durum da yukarıda değindiğimiz yetki devri ile hayata geçirilmektedir. Avrupa Birliği'ni diğer uluslararası örgütlerden ayıran bir diğer önemli özellik de tıpkı ulus devletlerde olduğu gibi bir hukuk organına sahip olmasıdır. Avrupa Birliği'nin bu hukuk organı üye devletlerin kendi ulusal hukuk sistemlerinin üzerinde bir konumdadır. Birliğe üye ülkeler, üye olduktan itibaren Avrupa Birliği hukukuna uymak zorundadır. Bu kural da Avrupa Birliği'nin ulus üstü bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. (Ercan, 2018)

Avrupa Birliği günümüzde üye ülkeleriyle birlikte ortak para biriminden vizesiz dolaşıma, ekonomi politikalarına, sosyal politikadan eğitime, gıda güvenliğinden taşımacılığa, çevreci politikalarından, bilim ve teknolojiye, enerji arzı ve güvenliğinden fikri mülkiyete, dış politikadan göç-sığınma politikasına kadar aklımıza gelebilecek hemen hemen her alanda ortak politika üretip bunları hep birlikte hayata geçirme hedefindedir. Tüm bu ortak politikaların hayata geçirilmesindeki amaç Avrupa Birliği'nin vatandaşlarını adalet, rekabetçi sosyal ekonomi ve güven-huzur içinde yaşatmak ve belki de en önemlisi küresel sistem içerisinde sistemi etkileyen ve söz sahibi olmak isteyen bir aktör konumuna gelme isteğidir.

Tüm bu bahsettiklerimizden yola çıkarak diyebiliriz ki; Avrupa Birliği tüm Avrupa'yı kapsayan siyasi ve sosyal kaynaşma hareketidir. Bu amaçlar içerisinde Avrupa Birliği'ne üye ülkeler saydığımız her alanda birbirleri ile bir dayanışma içerisinde olmaya özen göstermektedirler. Yine üye ülkelerin siyasi, sosyal ve kültürel kaynaşması Avrupa Birliği'nin en çok önem verdiği konuların başında gelmektedir. Tüm bu bahsettiklerimizin yanından son olarak Avrupa Birliği'nin önem verdiği diğer hedef ve politikalar şu şekildedir;

- Küresel sistemde etkili ve bir o kadar da güçlü bir dış politika aktörü olmak,
- Avrupa Birliği'nin en çok önem verdiği dört başlık olan demokrasi, insan hakları, özgürlük ve hukukun üstünlüğünü Birlik içerisinde garanti altına alıp, bu ilkeleri yaymak,
- Kadın-erkek eşitliğini Birlik içerisinde sağlamak ve yine olabilecek her türlü ayrılıkçı hareket ile mücadele etmek,
- Sadece Avrupa'nın değil Dünya'nın da en büyük sorunlarından biri olan ekoloji sorunu ve iklim değişikliği ile mücadele etmek,
- Ekolojiye saygı gösterirken ve onu korurken var olan ekonomik büyümeyi de artırıp, sürdürülebilir bir hale getirmek,
- Enerji arz ve güvenliğini sağlayabilmek,
- Her türlü kaçakçılık (insan-silah-uyuşturucu), uluslararası terörizm ve yasadışı göç gibi suçlarla her alanda mücadele ederek bu bağlamda gerçek bir adalet, özgürlük ve güvenlik alanı olabilmek,
- Avrupa Birliği'ne üye olan ülkeler içerisindeki sosyal hakların ve istihdamın artırılıp, geliştirilmesine katkıda bulunmak,

-Avrupa Birliği üyesi ülkeleri arasında bölgesel, ekonomik ve sosyal uyumun artırılıp, geliştirilmesini teşvik etmek,

-Sadece Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin değil aynı zamanda tüm Avrupa vatandaşlarının sağlanabilecek en üst düzeyde yaşam ve kalite standartlarına sahip olunmasını sağlamak.

Özellikle 1950 sonrası Avrupa Birliği'ni bugünkü konumuna getiren en önemli hamleler yapılmış olduğu gelişme ve genişleme politikaları olmuştur. Avrupa Birliği gelişme politikası ile birlikte üye ülkelerin karar alma gibi katılım mekanizmalarını geliştirmiş, genişleme politikası ile birlikte ise sınır ve üye sayısını geliştirerek hem tüm Avrupa'ya yayılmaya başlamış hem de küresel sistem üzerindeki ağırlığını artırmayı başarmıştır. Bir başka ifadeyle tüm bu amaçları anlatacak olursak Avrupa Birliği yaptığı hamlelerle birlikte hem üye devletleri birbirinden ayrılmaz, bağımlı bir hale getirmiş hem de geçmişten beri aralarında yaşanan sorunları en alt seviyeye indirmeyi başarmıştır. Bu sorunların en alt seviyeye indirilmesi ile birlikte de yıllardır Avrupa kıtasında süre gelen savaş ve sıkıntılar yerini barışa ve istikrara bırakmıştır.

2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Serüveni

Dönemin Avrupa'sının 6 ülkesi Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 1957 yılında Roma Antlaşmasını imzalayarak, aralarındaki ekonomik gelişmeleri ortak bir değer içerisinde topladılar. Bu yüzden oluşturulan ilk aşama bir gümrük birliğinin faaliyete girmesiydi. Gümrük birliğinin sağlanması ile birlikte hem aralarındaki ekonomik anlaşmazlıklar çözülecek hem de bunun da ilerisinde bir siyasal birlik sağlanmış olunacaktı. Oluşturulacak bu Gümrük Birliği antlaşması ile birlikte saydığımız 6 ülke arasında mal ve hizmet alışverişi sırasında oluşacak her türlü dış ticaret engeli ortadan kalkacak ve dış dünyaya karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanmış olunacaktı. Yine ortak bir tarım politikası hayata geçirilerek, tarım ürünlerinin ülkeler arasındaki serbest dolaşımı sağlanacak ve emek-sermaye hareketleri serbest bir hale gelecekti.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte hayata geçen Batı kurumlarına üye olan Türkiye, Avrupa'daki bu yeni örgütlenmeye de kayıtsız kalmadı. Söz konusu ülkelerle sadece aynı kurum içerisinde işbirliği yapmakla yetinmeyen Türkiye, aynı zamanda bu ülkelerle sıkı bir dış ticaret ilişkisi de sürdürüyordu. Tarih boyunca Türkiye ile hep bir çekişme halinde bulunan Yunanistan'ın aynı pazara girmek istemesi ve adaylık başvurusunu 31 Temmuz 1959'da Türkiye izledi. Bu yeni örgütlenmeye başvuru yaptığı ilk andan itibaren Türkiye, amacının sadece ticari faaliyetlerde bulunmak değil, daha sonrasında gerçekleştirilmek istenen Avrupa Siyasal Birliği'ne katılmak olduğunu daha ilk baştan belirtmişti. 4 yıl boyunca süren müzakerelerden sonra Türkiye ile Topluluk arasında 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Antlaşması imzalandı ve bu antlaşma 1 Aralık 1964'te faaliyete girmiş oldu. Ankara Antlaşması ile Türkiye tıpkı Yunanistan gibi, Topluluğun asıl kurucu 6 üyesinin taşıdığı tam üye statüsüyle değil de ortak üye statüsünü aldı. Buradan da anlayabileceğimiz gibi Ankara Antlaşması bir ortaklık antlaşması statüsündedir. Yani üye devletlerle bir Gümrük Birliği antlaşması yapılabilmesidir. Yine Antlaşmanın 28. Maddesiyle birlikte ortaklık statüsünden tam üyeliğe geçiş için gerekli şartlar hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre "*Antlaşmanın işleyişi Topluluğu kuran Antlaşmadan(Roma Antlaşması) doğan yükümlerin tümünün Türkiye'ce üstlenilebileceğini gösterdiğinde, akit taraflar Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler.*"(Ankara Antlaşması md. 28) Yani bu maddeden de yola çıkarak Ankara Antlaşması, Türkiye'nin ortak üyelik statüsünden tam üyelik statüsüne geçiş yapmaya her yönüyle hazır hale geldikten sonra kurucu ülkeler tarafından bu durumun incelenmesi yükümlülüğünü getirmektedir (Kazgan, 1983).

Ortak üyelik, tam üyeliğe göre farklı bir statüdedir. Ortak üyenin Topluluğa karşı olan sorumluluğu ve yükümlülüğü tam üyeninkilere kıyasla daha sınırlı olduğu gibi, Topluluğun tam üyelere sağladığı faydalardan yararlanması ve Topluluğun karar alma mekanizmasına etki etmesi daha kısıtlı bir haldedir. Roma Antlaşması ile üyelik için getirilen şartların (siyasal rejimin demokrasi olması, Avrupalı olmak ve diğer ekonomik sorumluluklar) tam anlamıyla yerine getirilmesi kaydıyla Türkiye'nin tam üyeliğinin sağlanabileceğini belirtilmiştir. Yine Türkiye ortak üye statüsünde olduğu için, Topluluğun kendi organlarına katılamamıştır ve görüşmeler ortaklık rejimini yürütmüş olan

organlar tarafından (Ortaklık Konseyi, Türkiye – Topluluk Karma Parlamento Komisyonu) sağlanmıştır.

Türkiye ile Topluluk arasında kurulmuş olan ortak üyelik statüsünün temel amacı, ilişkilerin belirli bir aşamaya gelmesinin sağlanması ve sonunda bir gümrük birliğinin kurulması olmuştur. Ankara Antlaşması 2. Maddesinde bu sürecin üç aşamasının bulunduğunu belirtilmiştir. Bunlardan ilki olan Hazırlık Dönemi içerisinde antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren geçecek beş yılı kapsar ve gerekli görüldüğü halde en uzun 11 yıl olacak şekilde uzatılabileceğini belirtir. Ancak uzatmaya gerek kalmamıştır ve Türkiye, Hazırlık Dönemi'ni beş yıl içerisinde tamamlamıştır. Bu dönem boyunca Türkiye, Topluluğa herhangi bir taviz vermek zorunda kalmamıştır ve kendisine düşen görevlerini yerine getirebilmek için Topluluk tarafından ekonomik destekte bulunulması gerektiğini belirtmiştir ve böylece ekonomisini güçlendirmeye çalışmıştır. Hazırlık Döneminden sonra gelen Geçiş Dönemi'nde ise sınırlı bir şekilde de olsa Avrupa Ekonomik Topluluğu, Türkiye'ye tek taraflı olarak bazı tavizler vermiştir. Dönem içerisinde Türkiye'nin kendini, Topluluğun tarım politikalarına uyum sağlayabilmek için hazırlaması, emeğin serbest bir şekilde dolaşımında olması ve Türkiye'de hayata geçirilecek olan ekonomi politikalarının Topluluğa uyumlu bir şekilde yapılması dönemin en temel hedefleri olarak görülmüştür. Tüm bu saydığımız hedeflerin hayata geçirilebilmesi ve bunu sağlayacak yöntemlerin belirlenmesi Ortaklık Konseyi tarafından hazırlanan Katma Protokol adıyla anılan protokolde belirtilmiştir. Bu protokol 23 Kasım 1970 tarihinde taraflarca imzalanmış ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından "Lozan Antlaşması'ndan sonra imzalanmış en önemli uluslararası anlaşma" olarak görülmüş ve 5 Haziran 1971 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 149 olumlu, 69 olumsuz oy ile birlikte kabul edilmiştir (Kazgan, 1983).

Katma Protokolün faaliyete girmesiyle birlikte Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması beklenirken, 1974 yılından itibaren bu beklentinin tam tersi sonuçlar doğurmuştur. Giderek soğumaya başlayan ilişkiler, 1970'lerin sonuna doğru "dondurma" noktasına kadar gelmiştir. İlişkilerin bu şekilde gelişmesindeki etkenlere bakacak olursak ilk olarak karşımıza Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun üye sayısını giderek artırması ve karşılıklı verilen tavizlerin yarattığı sonuçlar çıkmaktadır. 1 Ocak 1973'te Danimarka, İrlanda ve İngiltere'nin Topluluğa katılmasıyla birlikte tam üye sayısı dokuza yükselmiştir ve Türkiye'nin genişleyen Topluluğa ayak uydurabilmesi için yeni bir anlaşma gerekmiştir. Taraflar arasındaki bu yeni durumu sağlayabilmek için 1 Ocak 1974 tarihinde Tamamlayıcı Protokol hayata geçirilmiştir. Bu protokoldeki asıl amaç tarafların kendi parlamentolarında imzalanmış olan ticari hükümlerin faaliyete girmesini sağlamak olmuştur. Hâlihazırda Türkiye'nin sanayi ürünleri için altı üyeye vermiş olduğu tavizler ülke içerisinde belirli bir kısmın endişesini uyandırmışken, yeni katılan üç ülkeye de aynı tavizlerin uygulanacak olması tam anlamıyla bir huzursuzluk ortamı yaratmıştır. 1960'lı yılların sonundan itibaren Topluluğun, Akdeniz ülkeleriyle girmiş olduğu ticari ve ortaklık anlaşmalarıyla birlikte ticari alan daha da genişlemiş oluyordu ve Topluluğun, Türkiye'ye vermiş olduğu tavizlerin aynısını buradaki ülkelere (İspanya - Portekiz – Yunanistan) vermesiyle Türkiye'nin tarım alanında almış olduğu tavizler değerini yitirmiş oluyordu. 1975 yılı itibarıyla Yunanistan, İspanya ve Portekiz Topluluğa tam üyelik için başvuruda bulunmuş ve Türkiye ile hemen hemen aynı ihracat kalemine sahip olan bu ülkelerin başvuruları Türkiye'nin içerisinde bulunduğu sıkıntıyı daha da derinleştirmiştir. Yunanistan'ın 1 Ocak 1981 tarihi itibarıyla tam üye olmasının tüm bu etkenler dışında belki de en ciddi sorunu geçmişten gelen Türk-Yunan çekişmesinin Türkiye'nin Topluluğa tam üyelik için yapacağı başvurularda Yunanistan'ın veto edebilecek olmasıydı. Tüm bunların sonucunda Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun diğer ülkelerle olan ilişkileri Türkiye'nin Topluluktan beklediği imkânları daha da sınırlamış oluyordu. Yaşanan bu yeni gelişmeler Türkiye'nin sanayi ülkelerine karşı olan sorumluluklarını artırıp, sanayi kesimi için bu mücadeleyi daha da şiddetli bir hale getirirken, bir yandan da tarım ürünleri ihracatı, emek ihracatı ve yeni sermaye girdileri sağlama konusundaki önemli avantajlarını baltalamış oluyordu (Özdemir ve Aytekin, 2016).

1980'li yıllara geldiğimizde ise 1980'lerin ilk yarısında Avrupa Topluluğu özellikle insan hakları ve demokrasi sorunlarıyla ilgili Türkiye'yi yoğun bir şekilde eleştiriyordu. Avrupa Topluluğu'nun bu yaklaşımına karşı Türkiye, yapılan bu eleştirileri kendi iç meselelerine müdahale şeklinde yorumluyor ve 1970'lerden itibaren zaten kopma noktasına gelen ikili ilişkiler daha da yara alıyordu. Dönem içerisinde ikili ilişkilerin böyle gergin bir hal almasındaki bir diğer önemli etken ise

Kıbrıs sorununa Avrupa Topluluğu ve Türkiye'nin farklı bakış açılarıydı. 1980'li yıllarda Türkiye, sanayileşme politikasını ithal ikameci anlayıştan ihracata doğru değiştirmesi de hem Avrupa Topluluğu'nun hem de Türkiye'nin ikili ilişkilere olan bakış açısını değiştiriyordu. Çünkü Türkiye'nin sanayi politikasının ihracata yönelik bir hal almasıyla birlikte Avrupa sermayesini ülke içerisine çekmesi önemli bir hal alıyordu. Böylelikle Dünyaya ihracat yapan Türk sanayisi rekabetten de korunamayacak bir konuma gelmiş oluyordu. (Balkır, 1995)

Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki ilişki sadece siyasal ve ekonomik açıdan düşünülemez. Çünkü Topluluk için bir diğer önemli etken kimlik sorunudur. Tanzimat'tan beri Batılılaşma hamleleri yapan ve özellikle Cumhuriyet dönemi ile birlikte Batı ittifakına dâhil olabilmek için NATO, OECD ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlara katılan Türkiye için, bu hedef doğrultusunda Avrupa Topluluğu'na da tam üye olabilmek en önemli unsurlardan bir tanesidir. Bu amaçlar ışığında 1980 ve sonrasındaki dönemde İslam ülkeleri ile ekonomik ve ticari anlamdaki yakınlaşmaların artması ve bunun sonucunda ülke içerisindeki İslami akımların güç kazanması, ülke içerisinde kimlik tartışmalarının yaşanmasına da hız vermiş oluyordu. Bu bağlamda Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğu'na tam üyelik için başvuru yapması aynı zamanda bu konudaki kararlılığının da bir göstergesi niteliğindedir. Ülke içerisinde de Topluluğa tam üyeliğin hem politik hem de ekonomik anlamda birçok fayda sağlayacağı hakkında ortak bir görüş hâkimdi. Buna sadece aşırı sol ve aşırı sağ örgütlenmeler karşı çıkıyordu. Türkiye'nin yapmış olduğu tam üyelik başvurusunu kabul etmeyen Avrupa Topluluğu ise ülkedeki ekonomik ve siyasal sorunları birlikte ele alıyordu. Ancak Türkiye, konunun bu şekilde değerlendirilmesini bir türlü anlamlandıramıyordu. Avrupa Topluluğu, Türkiye'nin tam üyeliğini reddettiği dönem içerisinde eski Doğu Avrupa ülkeleri ile ortaklık anlaşmaları yaparak bu ülkelere olan ilgi ve alakasını her fırsatta gösteriyordu. Yine Kuzey Kıbrıs'a bir çeşit ambargo diyebileceğimiz yaptırımları yapması Türk toplumunda Avrupa'ya karşı olan kırgınlık ve kızgınlığı daha da arttırmaktaydı. Bu duygular futbol karşılaşmalarındaki "vur vur inlesin, Avrupa dirlensin" tezahüratlarında kendini açıkça göstermekteydi.

Avrupa Birliği, Maastrich'te imzalanan ve yine aynı ismi alan Maastrich Anlaşması ile birlikte hem ismini değiştirmiş hem de birlik olma yolunda daha da genişlemesini sağlayacak kararlara imza atmıştır. Özellikle EFTA üyesi ülkeler olan Finlandiya, Avusturya ve İsveç ile 1 Ocak 1995 yılından itibaren tam üyelik anlaşmaları imzalayarak ve bunun dışında da yine Orta Avrupa ülkeleriyle üyelik müzakerelerine başlayarak bu genişleme politikasını hayata geçirmeye başlamıştı. Birlik, hem genişlemeyi hem de derinleşmeyi eş zamanda yaşarken, Türkiye bir türlü bu süreçte gündeme dahi gelememekteydi. Avrupa Birliği'nin 2000 yılından beri gerçekleştirmeyi planladığı bir diğer genişleme politikası, büyük ölçüde ekonomik, siyasal ve hatta coğrafi belirsizliklerle doludur. Ancak belirli olan tek bir şey varsa o da, sadece ekonomik koşullar dahi dikkate alınsa Türkiye'nin beklenen gelişmeyi göstermesi bir nevi imkânsız bir görüntü çizmekteydi. Buna karşın Türkiye'nin elindeki en önemli koz ise Avrasya eksenini üzerinden Birliğe sunacağı ekonomik ve siyasal açılım olsa da, Türkiye bu kozu istediği ölçüde kullanamamıştır. (Balkır, 1995)

8-9 Aralık tarihinde gerçekleştirilen Essen'deki Avrupa Konseyi Toplantısı ve Gümrük Birliği'nin ertelenmesi sonucunda Avrupa Birliği ile Türkiye'nin ilişkileri yeni bir gerginlik dönemine girmiş oluyordu. Bunlara ek olarak Yunanistan'ın DEP davasını ve insan hakları sorununu bahane ederek Avrupa Parlamentosu'nca Ortaklık Konseyi'nin ileri bir tarihe alınması yönünde tavsiye kararı almıştı. Bu toplantı gerçekleştirilmediği takdirde Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkilerinin askıya alındığı izlenimi oluşacaktı ki bu da Türkiye'nin Avrupa'dan giderek uzaklaşması anlamına gelecekti. Bu oluşan krizin daha da derinleşmesini önlemede ve oluşabilecek tehlikeyi önceden fark eden Almanya'nın rolü büyüktür. Ancak tüm bu önlemlere rağmen Avrupa Birliği-Türkiye Ortaklık Konseyi maalesef istenilen sonucu verememiştir. Buradaki en önemli nedenler ise Yunanistan'ın vetosunun yanı sıra Avrupa Parlamentosu'nun DEP davası konusu ve Kıbrıs sorunu ile ilgili almış olduğu karar olmuştur. Yine de toplantının bir şekilde de gerçekleştirilmiş olunması ikili ilişkilerde Gümrük Birliği hedefinden vazgeçilmediğini göstermesi açısından oldukça değerliydi. Tüm bu gelişmeler neticesinde de Gümrük Birliği, 6-7 Mart 1995 tarihinde toplanacak Ortaklık Konseyi'nin sonuna kadar ertelenmiş oldu.

Türkiye'nin 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması çerçevesinde başlayan Avrupa Topluluğu ile ilişkileri, 1987 yılına gelindiğinde Türkiye'nin siyasal tercihini kullanıp, Roma

Antlaşması'nın 237. maddesine dayanarak "Tam Üyelik" başvurusu ile yeni bir döneme girmiştir. Türkiye'nin bu kararı almasındaki nedenlere maddeler şeklinde bakacak olursak:

- Sanayileşmiş ülkelerle aynı düzeyi yakalamak, modernleşme sürecini hızlandırmak, Avrupa sermayesini ve teknolojisini ülke sınırlarına çekebilmek,
- 340 milyonluk bu devasa ve alım gücü yüksek pazara dâhil olabilmek,
- Avrupa Topluluğu'nun güney ülkelerine doğru genişlemesiyle birlikte oluşan olumsuz etkileri ortadan kaldırmaktır.

Türkiye bu fikirler çerçevesinde Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvuru yaparken ülke içerisinde de bu durum olumlu bir gelişme olarak görülmüş ve 6 madde şeklinde üyelik başvurusu desteklenmiştir. Bunlar:

- Avrupa Topluluğuna üye devletlerin ulusal parlamentolarına baktığımızda bunların önemi azalıyor ve yerlerini Avrupa Parlamentosu almaya başlıyor. Türkiye, eğer Avrupa Topluluğuna üye olabilirse, nüfus çokluğu nedeniyle 88 üyeyi Avrupa Parlamentosu'na gönderecek ve böylece beşinci büyük ülke konumuna gelerek, Avrupa'nın karar mekanizmasında etkili bir rol oynayacaktır.
- Avrupa, nüfusunun yaşlı olduğundan dolayı uzun vadede yabancı emeğe gereksinim duyacağından şimdiden hangi ülkeden ne kadar göç alabileceğiyle ilgili kota hazırlamaktadır. Kafkas ve Orta Asya ülkeleri bu kotaya dâhilken Türkiye henüz bu kotaya dâhil değildir. Eğer tam üyelik sağlanabilirse serbest dolaşım hakkı elde edileceğinde bu kotaya da dâhil olunabilecektir.
- Sosyal ve bölgesel fonların önemi artacağından Türkiye de bu fonlardan yararlanabilecektir.
- Avrupa Birliği'ne EFTA ülkelerinin 1994'te tam üye olmasıyla birlikte 380 milyonluk devasa bir pazar oluşmuş olacak. Türkiye'nin böyle bir pazarın dışında kalmaması gerekmektedir.
- Türkiye için diğer uluslararası örgütlere de baktığımızda Avrupa Birliği kadar iyi bir seçenek görünmemektedir.
- Avrupa Birliği, Türkiye'ye dört önemli engel getiriyor. Bunlar; sosyal ve ekonomik anlamdaki sorunlar, Kıbrıs sorunu, azınlıklar sorunu ve insan hakları sorunudur. Tüm bu tartışmalar yaşanırken Birlik içerisinde olabilirsek daha iyi bir çözüm yolu bulup, sorunları daha kolay çözümlenebiliriz. (Balkır, 1995)

Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğuna tam üye sıfatında katılmak için Avrupa Topluluğu Konseyi'ne yapmış olduğu başvuruyu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 98. maddesi, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 237. maddesi ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 205. maddesi temel alınarak yapmıştır. Bu maddelerin ortak anlamı her Avrupalı ülkenin Topluluğa tam üye olmayı isteyebileceğidir. İşte saydığımız bu maddeleri kullanarak Türkiye, Avrupa Ekonomi Topluluğu ile ortak üye olma konumundan bağımsız, bir "Avrupa Devleti" sıfatıyla tam üyelik başvurusunda bulunabilme hakkını kullanabilmiştir.

Avrupa Topluluğu Komisyonu, Türkiye'nin Topluluğa tam üyelik statüsüyle yaptığı başvuruyu Görüş Raporu adlı bir ana metinle cevaplamıştır. Rapora göre Topluluğun belirli bir süreliğine yeni gelişmelerden çok kendi iç sorunlarını çözüme kavuşturmasına öncelik vermesi gerektiğini ve bu sebepten dolayı herhangi bir istisna dışında 1992 yılından önce herhangi bir katılma müzakeresinin başlatılmaması gerektiği görüşünü almıştır. Alınan bu karar, sadece Türkiye için değil diğer aday ülkelerin de Topluluğa katılma amaçlarından sapmamaları anlamına gelmekte ve bu ülkelerle Topluluk arasında daha sıcak bir ilişkinin gelişmesine yarayacak imkânların oluşturulmasını hedeflemektedir. Ayrıca yine raporda, özellikle 1980 yılı sonrasında Türkiye ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmeler, Topluluğun genelinin ortalamasından çok daha fazla bir büyüme hızı, ekonomi alt yapısındaki değişimler, sanayileşme hızının artması ve modernleşmeyle birlikte uluslararası ekonomiyle daha çok iş birliğinin gerçekleştirilmesi olumlu bir görüş olarak belirtilmekte ancak, sadece bunların tam üyelik için yeterli olmayacağı ve hala bir takım eksikliklerin bulunduğunu belirtilmektedir. Raporda sözü geçen eksiklikler ve aşılması gereken güçlükler şu şekilde sıralanmıştır:

- Makro-ekonomik dengesizlikler,
- Gerek sanayi, gerekse tarım alanlarındaki çok ciddi yapısal farklılıklar,

- Üst düzeyde sınaî korumacılık,
- Sosyal koruma hizmetinin düşük seviyede olması. (Balkır, 1995)

Raporda belirtilen bu güçlükler neticesinde hem tam üyeliği sağlandığı takdirde Türkiye'nin bu eksiklikleri giderirken zorlanacağı hem de Topluluğa ciddi bir mali yük yükleyeceği belirtilmiştir. Türkiye'nin tam üyeliğinin, Avrupa Topluluğu'na getireceği bu yükün üzerinde durulmakta ve hâlihazırda zaten işsizlik seviyesi yüksek olan Toplulukta işgücü piyasasına bir de Türklerin eklenmesiyle birlikte ortaya çıkacak durumun ciddi bir sorun teşkil edeceği belirtilmektedir. Raporda, bu sorunların ortadan kaldırılması için Ortaklık Anlaşması çerçevesinde dört başlık belirtilmiştir. Bu dört başlık ise şunlardır:

- Gümrük Birliği'nin 1995 yılına kadar tamamlanması ve böylece Türk mallarına ilişkin düzenlemelerin tekrardan gözden geçirilmesi ve böylece Türkiye'nin de Topluluğun ortak politikalarına uymak zorunda kalacağı belirtilmektedir.

- Altıncı Mali Protokol kaynaklarının serbest bırakılması ve böylece Avrupa Yatırım Bankası Statüsü'nün 18. maddesi gereğince, her iki tarafında yararına olacak altyapı projelerinin finansmanı için kredi sağlanmış olunacaktır.

- Topluluğun risk sermayesi başta olmak üzere elindeki çeşitli imkânları kullanarak güçlü bir sınaî işbirliğini ve böylece doğrudan yatırımları teşvik edecektir. Yine tarafların arasındaki teknoloji ve bilim alanlarında ortak hareket kabiliyetini güçlendirerek Topluluğun Türkiye'nin ihtiyaçlarını ve kaynak eksikliğini giderecek şekilde Topluluk araştırma programlarına katılması sağlanacaktır.

- Kültürel ve politik bağların kuvvetlendirilmesi göz önünde tutularak, Topluluk ile Türkiye arasındaki diyalog mekanizmasının daha güçlü bir hale getirilmesi sağlanacaktır. Her iki tarafı ilgilendiren konularla ilgili ad-hoc prosedürleri oluşturulmalıdır. Yine kültür ve eğitim bağlarının güçlendirilmesi hedefiyle, Türkiye'nin belli başlı Topluluk programlarına katılmasının yararlı olacağı belirtilmiştir.

Tüm bu maddelerden de anlayacağımız gibi Avrupa Topluluğu Komisyon'u, Türkiye'nin tam üyeliğine onay vermemesine rağmen, verilen cevap da tamamıyla bir ret olmamıştır.

1996 yılına geldiğimizde ise Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği Anlaşması yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte ikili ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır, çünkü Gümrük Birliği Anlaşması Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecindeki en önemli kriterlerden biri olarak görülmüştür. Bir başka kırılma noktası ise 1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi olmuştur. Bu zirveyle birlikte Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmakla birlikte Türkiye'nin diğer adaylarla eşit seviyede olduğu kesin ve açık bir dille belirtilmiştir. Bu amaç kapsamında Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmıştır. Türkiye de tüm bu gelişmeler neticesinde Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yapması gereken reformlara hız vermiş ve demokrasi, düşünce, ifade özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel hak ve özgürlükleri güçlendiren ve bunları güvence altına alan adımlar atmaya devam etmiştir. (www.stratejikortak.com) Yapılacak reform ve yasalar 19 Mart 2001 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçmiştir. Aralık 2002 Kopenhag Zirvesinde ise Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni eksiksiz bir şekilde yerine getirmesiyle birlikte, katılım müzakerelerinin derhal başlayacağı belirtilmiştir. Yine ayrıca zirvede, Türkiye'yi Avrupa Birliği yolunda desteklemek amacıyla var olan Katılım Stratejisi'nin daha da güçlendirilmesi ve Komisyon'un mevzuatı inceleme işine yoğunlaşması kararı verilmiştir. Son olarak ise, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği anlaşmasının çerçevesi daha da genişletilerek, Türkiye'ye yönelik katılım öncesindeki mali yardımın önemli bir miktarda artırılması planlanmıştır. (www.avrupaanaliz.com)

Tüm bu gelişmeler neticesinde 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'yle birlikte Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığı belirtilerek, Avrupa Birliği'ne tam üyelik için müzakerelerin başlamasına karar verilmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye ile Avrupa Birliği arasında görüşülmesi gereken 35 fasıl belirlenmiş ancak bunlardan sadece 13'ü açılabilmiş, geri kalan fasıllar ise askıya alınarak iptal edilmiştir. Özellikle 2013 yılından itibaren ikili ilişkilerdeki göçmen ve mülteci sorunu ipleri defalarca kopma noktasına getirmiş ve karşılıklı restlerle dolu bir döneme geçilmiştir. Yine dönem içerisinde sadece göçmen ve mülteci sorunu ikili ilişkilerdeki tek sorun olmamış ve Kıbrıs sorunu da geçmişte olduğu gibi hala bir sorun olarak görülmeye devam etmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni Türkiye'nin tanımamasından kaynaklanan bu sorunlar, 8 müzakere faslında yerine

getirilmesi gerekenlerin (Yerleşme ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Malların Serbest Dolaşımı, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Mali Hizmetler, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler ve Ulaştırma Politikası) Türkiye tarafından tamamlanmamasına neden olmuştur. Avrupa Konseyi de toplantısında Türkiye'nin gerekli adımları atana kadar 8 müzakere faslının askıya alınacağını bildirmiştir.

3. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Güvenlik Politikaları Kısmı

Avrupa kıtasında toprağı bulunan ve bulunduğu coğrafi konum itibarıyla geçmişten beri stratejik bir öneme sahip olan Türkiye, Avrupa Birliği özelinde Avrupa'nın da güvenlik politikaları açısından son derece önem arz etmektedir. Türkiye, Asya-Avrupa-Afrika arasında merkezi bir konuma sahip olduğundan kültürel ve ekonomik anlamda merkez devlet konumuna yükselebilecek bir potansiyel taşımaktadır. Avrupa Birliği de bu önemin farkında olup, bölgesel ve küresel istikrara katkıda bulunabileceğini düşündüğü Türkiye ile kurulduğu tarihten itibaren ilişkilerini hep belirli bir seviyede tutmayı amaçlamıştır. Türkiye'yi Birlik ile işbirliği içerisinde tutarak böylece siyasi anlamda da bir fayda sağlamayı planlamaktadırlar. Çünkü toprak yakınlığıyla birlikte, Avrupa Birliği'nin izlemiş olduğu güvenlik politikaları Türkiye'den başlamakta ve ikili ilişkilerde dış ve güvenlik politikaları bağlamında çeşitli avantajlar sunabilmektedir. (www.tuicakademi.org)

Avrupa Birliği genişleme politikaları sonucunda Avrupa'nın büyük bir kısmına yayıldıktan sonra kendi sınırlarını koruyabilecek politikaları üretme zorunluluğunu hissetmiş ve bu bağlamda üye devletlerce Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nı gerçekleştirmiştir. Bu politikanın oluşturulmasında ve geliştirilmesinde Avrupa Birliği üyesi devletler arasında da iki farklı görüş oluşmaktadır. Bunlardan bir grup "Atlantikçi" bakış açıсындаyken, diğer bir grup ise "Avrupalı" olarak adlandırılan görüşü benimsemektedir. Atlantikçi görüşü benimseyen başta İngiltere olmak üzere, Hollanda, Portekiz ve Danimarka gibi ülkeler Atlantik İttifakı'nın güçlendirilmesini ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa ile ilgili güvenlik politikalarının benimsenmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Avrupalı görüşün en kuvvetli savunucularından ve Avrupa Birliği'nin kurucu üyelerinde olan Belçika, Fransa ve Lüksemburg ise, herhangi bir başka ülkeye ya da başta NATO olmak üzere herhangi bir uluslar arası örgüte gerek kalmadan Avrupa Birliği'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile birlikte kendi imkân ve kapasitesini arttırması görüşünü öne sürerler. Bu yüzden Birliğe üye her ülkenin kendi vazifelerini yerine getirmesi gerekmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen Avrupa Birliği'nin resmi kaynaklarından yapılan açıklamalarda oluşturulmaya çalışılan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları'nın, hiçbir zaman NATO'ya rakip olacak bir askeri yapıya bürüne amacı taşımamaktadır. Buradaki temel hedef NATO ile birlikte Avrupalı müttefiklerin de Avrupa'nın güvenliğinde aktif bir şekilde rol oynamalarıdır. Bunun içindir ki Avrupa Birliği'nin önünde iki sorun bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Avrupa Birliği üye ülkelerin savunma politikaları için harcamış oldukları ekonomik değere bakıldığında sadece Amerika Birleşik Devletleri'nin savunma harcamaları ile arasında ciddi uçurumların olduğudur. İkinci sorun ise, NATO ve Amerika'nın, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları'na karşı ilerde nasıl bir tepki verecekleridir. Bilindiği üzere Amerika, NATO dışındaki her türlü askeri örgütlenmeye karşı bir tavır almaktadır. İşte tüm bu içerisinde bulunan sorunlardan kurtulabilmek amacıyla Avrupa Birliği'nin önünde Türkiye gibi stratejik bir fırsat bulunmaktadır. Türkiye hem jeostratejik anlamda hem de Avrupalı devletler ile kıyaslandığında askeri güç anlamında önemli bir yer edinmektedir. Ayrıca Türkiye'nin NATO'ya da üye olmasından dolayı Avrupa'nın savunulmasında soğuk savaş döneminden itibaren ciddi bir role sahip olması Birlik için bir avantaj niteliğindedir. (Gençalp, 2004)

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları'nın, NATO ülkesi olması nedeniyle dışında tutulan Türkiye, Avrupa'nın güvenliğiyle ilgili alınacak kararlarda ve politikalarda faydalı olabileceği görüşünü her zaman Avrupa Birliği'ne açıkça ifade etmiştir. Türkiye'nin tezlerine göre yapılacak olan politikalar tüm Avrupa'yı kapsayacak şekilde ortak bir güvenlik ve savunma çerçevesinde olmalıdır. Ancak tüm NATO üyesi ülkelerin Avrupa Birliği karar alma süreçlerinin dışında tutulması Türkiye'de ciddi bir endişe yaratmıştır. Bu duruma tepki göstermek amacıyla Türkiye, Avrupa Birliği'nin NATO imkânları çerçevesinde gerçekleştireceği her türlü operasyonlara karşı veto hakkını kullanacağını belirterek kendi tepkisini göstermiştir. Türkiye'nin bu veto hakkını kullanacak olması sadece Avrupa Birliği'ni endişelendirmemiş, aynı zamanda NATO üyeliği ile Avrupa'ya müdahale etme fırsatını

elinde bulunduran Amerika Birleşik Devletleri de süreci endişeyle takip etmiştir. Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki bu gerilimi ortadan kaldırmak için adım atan Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde, Türkiye ile İngiltere arasında 2 Aralık 2001 tarihli Ankara Mutabakatı imzalanmıştır. Bu mutabakata göre; Avrupa Birliği, Türkiye'nin coğrafi konumu itibariyle yakın çevresinde yapılacak her operasyon öncesinde Türkiye'yi karar alma mekanizmasına dâhil edecektir. Yine Türk-Yunan arasındaki uyuşmazlıklarda Avrupa Birliği'nin hiçbir unsuru görev almayacaktır. Bunlara karşılık olarak da Türkiye, Avrupa Birliği'nin NATO imkânlarında faydalanarak yapacağı operasyonların hiçbirinde veto yetkisini kullanmayacaktır. Mutabakat'ın çıkan sonuçlarına baktığımız zaman açıkça diyebiliriz ki Avrupa Birliği'nin yapacağı her türlü askeri müdahaleye öyle ya da böyle Türkiye'nin bir şekilde dâhil olması gerekmektedir. Buradaki asıl neden ise Avrupa Birliği'nin gerçekleştireceği muhtemel askeri operasyonların çoğunun Avrupa'nın kendi sınırları içerisinde değil de, Türkiye'nin jeopolitik konumuyla yakından temas halinde bulunduğu Kafkaslar, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya da gerçekleşme ihtimalidir. İşte bu sebeptendir ki Avrupa'nın güvenliği için Türkiye tartışılmaz ve vazgeçilmez bir öneme sahiptir ve jeopolitik konumu itibariyle daha uzun yıllar boyunca da aynı önemini koruyacaktır. (Hürsoy, 2005)

Tüm bunlara baktıktan sonra karşımıza Türkiye'nin Avrupa'nın güvenliği için nasıl bir rol oynayabileceği sorusu çıkmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği'nin hem askeri alanda hem de sivil güç anlamında elini rahatlatılabilecek bir ülke konumundadır. Yine birlikten dışlanması halinde bu sadece Türkiye için bir kayıp olmayacak, Avrupa Birliği için de ciddi maliyetler yükleyecektir. Çünkü Türkiye'nin üyelik başvurusu sonuçsuz kalır ve Türkiye Avrupa Birliği'nin dışında bırakılırsa geçmişten beri batıya doğru bir politika izleyen Türkiye için kültürel bir kayıp olacaktır. Aynı zamanda Avrupa Birliği de dış politikaları anlamında ciddi zarar görecektir. Yani kısacası karşılıklı bir etkiden söz edilmektedir. Birlik üyesi ülkeler ile Türkiye'nin askeri gücünü kıyaslayacak olursak Türkiye, Avrupa Birliği'ne üye birçok ülkeden askeri anlamda çok daha gelişmiş bir konumda bulunmaktadır. Türkiye bu güçlü askeri gücü ile birlikte Avrupa Birliği'nin içinde bulunmasıyla birlikte, Birliğin de askeri güç anlamında caydırıcılığı artacak ve küresel dış politika belirleme konusundaki kapasitesi artacaktır. Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin komşu olduğu coğrafi bölgeler üzerinde gerçekleştireceği askeri operasyonlarının ana kilit noktası Türkiye'nin vereceği destek ve lojistik yardımına bağlı haldedir. Nitekim 2006 yılında Lübnan da yaşanan olaylar neticesinde orada bulunan Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşlarının tahliyesi konusunda Türkiye önemli bir rol oynamış ve üye ülke vatandaşları sorunsuz bir şekilde ülkelerine dönebilmiştir. (Baç, 2006)

Türkiye'nin Avrupa Birliği Güvenlik Politikaları için bir diğer önemli katkısı, Türkiye'nin laik bir cumhuriyet olarak, Müslüman değerler ile Avrupa demokratik değerlerinin bir arada olabileceğini göstermesi nezdindedir. Türkiye, Avrupa Birliği'nin bir parçası haline geldikten sonra Avrupa ile Müslüman normlarının sembolik olarak kaynaşmasını sağlamış olacaktır. Bunun da en önemli sonucu 11 Eylül saldırıları sonrası Müslümanlar üzerinde bulunan terörist imajının ortadan kaldırılması olacaktır. Türkiye'nin hem Avrupalı hem de Müslüman olması ile birlikte uluslararası mekanizmalarda terörizm ile mücadelede Avrupa Birliği'nin sivil gücünü arttıracaktır. Türkiye'nin üyeliği ile birlikte İslami ve Avrupalı değerlerin de çatışmadan bir sentez oluşturabileceği mesajı tüm dünyaya verilecektir. Bu açıdan baktığımızda Avrupa Birliği için Türkiye'nin önemi özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında terörle mücadele ve teröre sebep olan sorunların ortadan kaldırılması bağlamında kültürler arası diyalog yolunun açılmasını sağlayacak olmasıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin güvenlik politikaları bağlamındaki öneminin bir diğer göstergesi de 2003 Irak krizi olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a yönelik müdahalesinin başarısız bir sonuç vermesindeki en önemli etkenlerden biri, Ortadoğu'da yapılacak her türlü operasyonda en kritik noktalardan birinin Türkiye'nin desteği ve ne ölçüde katılım sağlayacağıyla ilgili olmasıdır. Bu açıdan da Avrupa görmüştür ki Ortadoğu'da yapılacak her türlü faaliyette Türkiye'nin rolü kritik bir önem arz etmektedir.

Avrupa Birliği ile Türkiye'nin güvenlik politikaları açısından bir diğer önemli nokta ise, Avrupa bütünleşmesine son zamanlarda etki eden ve insanlığı tehdit eden terörizm sorunu ile ilgili gelişmelerdir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması ile birlikte Birliğin, teröre olan bakış açısı ve terörle mücadelesi bütün dünyaya gösterilecektir. Terörizm sorunu ile mücadele edilirken bir taraftan da demokratikleşme ve ekonomik gelişme ekseninde yeni açılımların yapılmaya çalışıldığı bir

dönemde, Avrupa Birliği tecrübesi ve Türkiye'nin oluşturacağı sinerji, başta Avrupa'nın çevresinde olmakla birlikte tüm dünyada barış ve istikrara katkıda bulunacaktır(Günyel, 2011).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği ile birlikte, Birliğin yeni sınırları İran, Irak, Suriye ve Güney Kafkasya'ya ulaşmış olacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin üyeliği Kafkasya, Ortadoğu, Orta Asya, Akdeniz ve Balkan bölgeleriyle ilgili olarak Avrupa Birliği'nin İyi Komşuluk Politikası'nın daha geniş bir coğrafyaya yayılmasına neden olacaktır ve bu da inanırlığını artıracaktır. Bu sayede de hem Türkiye küresel dengeler bağlamında özel bir yer edinmiş olacaktır hem de Avrupa Birliği sınırlarını stratejik açıdan daha da genişletmiş olacaktır. Türkiye'nin Güney Doğu Avrupa ile Balkanlar'daki rolü de önemlidir. Çünkü bu bölge 1990'lardan itibaren Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı açısından ciddi sorunlar doğurmuştur. Türkiye bu bölgede olumlu ve yapıcı bir rol oynayarak Avrupa Birliği'nin enerji arzı konusunda ilk kaynaklarından olan Orta Asya'ya gerek coğrafi, gerekse kültürel açıdan yakınlığı sebebiyle daha kolay bir şekilde sorunların çözülmesini sağlayabilecektir. Türkiye'nin Karadeniz İşbirliği bağlamında hem kurumsal açıdan, hem de Hazar ve Orta Doğu'daki ile Batı Avrupa'daki pazara yakınlığı ile enerji arzı hattı olarak bölgesel bir konumda olması ile birlikte Avrupa Birliği'nin enerji arzı konusunda da güvenliğini üstlenebilecektir(Tan, 2013) .

Türkiye'nin Avrupa Birliği için bir diğer önemli noktası ise sınır güvenliği konusundadır. Özellikle 2011 yılında patlak veren Arap Baharı süreci ile birlikte düzensiz bir göçmen akını Avrupa sınırlarına dayanmış, buralara geçişteki ilk nokta ise Türkiye olmuştur. Yine uyuşturucu kaçakçılığı gibi bir diğer sorun da sınır güvenliği politikalarında etkili bir rol oynamaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan "İlerleme "Raporların"da da sınır güvenliği konusunda Türkiye'den beklentilerini açık bir şekilde ifade etmiştir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne üye olduğu andan itibaren Birliğin doğu sınırlarını oluşturacağından, sınır güvenliği konusundaki ilerleme ve gelişmeler sadece Türkiye'yi değil Avrupa Birliği'ni de yakından ilgilendirmektedir. Özellikle İran ve Irak ile sınır komşuluğu, küresel siyaseti etkileyecek enerji kaynaklarının bulunduğu Ortadoğu ve Orta Asya ile yakın olması nedeniyle Türkiye, Avrupa Birliği'nin her zaman yakın temas da bulunması gereken bir ülke konumunda olmaktadır. Yakın çevre ve sınırlardaki ülkelerde uzun yıllardır yaşanan sorunlar ve terörist faaliyetler Türkiye'nin ve dolayısıyla Avrupa'nın sınır güvenliğini daha önemli bir yere getirmektedir. Avrupa Birliği, üye ülkeler arasındaki geçişlerde vize zorunluluğunu kaldırdığından beri, Birliğe komşu olan ve üye olmayan diğer ülkelerin sınır güvenlikleri için daha fazla kaygı duymaya başlamıştır. Üyelik süreci devam eden Türkiye'nin üye olmasıyla birlikte diğer Birlik üyesi ülkelerle vizesiz geçiş hakkına sahip olacağından, burada yaşanan gelişmeler Avrupa Birliği tarafından da yakından takip edilmektedir. Amsterdam Antlaşmasından itibaren Avrupa Birliği, güvenlik, adalet ve özgürlük alanı oluşturabilme hedefini her fırsatta tüm dünyaya bildirmiştir. Yine bununla birlikte uluslararası göç, organize suç, terör ve küreselleşmenin damga vurduğu günümüzde sınırların etkili bir şekilde korunabilmesi, Avrupa Birliği için önem taşıyan siyasal bir öncelik halini almıştır. (Yurtsever, 2016)

Son birkaç yıla baktığımızda Avrupa Birliği için en ciddi güvenlik sorunu sınırlarda yaşanan güvenlik sorunlarıdır. Sınır güvenliği ile ilgili en önemli sorun ise sınırlardan gerçekleşecek olan göç ve mülteci sorunudur. Bu sorunların Arap Baharı ile kızışması sonucunda Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde de gerginlik meydana getirmiştir. Suriye'de yaşanan iç savaş ile birlikte milyonlarca insan Irak, Ürdün ve Türkiye sınırına kaçarak hayatlarını kurtarmaya çalışmıştır. Yaşanan bu göç akını Avrupa Birliği üyesi ülkeleri de derinden etkileyerek büyük bir göç krizi yaşamalarına sebep olmuştur. Göçün bu denli düzensiz bir şekilde artmasıyla birlikte başta sağcı Avrupa liderlerinin ve medyasının olumsuz söylemlerine hedef olmuştur. Düzensiz göçün Avrupa'ya ciddi bir tehdit olduğu görüşü altında toplanan bu fikirler, yaşanan durumun Avrupa'daki siyasi yapıyı da olumsuz etkileyeceği yönünde birleşmiştir. Dönem içerisinde Birlik üyesi ülkelerin özellikle Kuzey Afrika, Asya ve Ortadoğu ülkelerinden göç almaya başlamasıyla birlikte Avrupa Birliği'nin dış ilişkilerinde de ilk gündem maddesi haline gelmiştir. Bu anlamda Avrupa Birliği, göçü önleyici politikaları ve yaşanacak göç dalgasını kendi sınırları dışında tutmaya yönelik kararlar alarak kendi güvenlik politikalarını belirlemiştir. Tüm bu gelişmeler neticesinde oluşturulan politikaların en kritik alanını Türkiye ile gerçekleştirilecek temaslar oluşturmaktaydı çünkü Avrupa Birliği'ne yapılan göçlerin büyük bir kısmı Türkiye üzerinden gerçekleşmekteydi. Göç sorunu karşısında Avrupa Birliği, Türkiye ile ortak şekilde hareket ederek göç dalgasını sınırlarına ulaşmadan durdurabilmeyi hedeflemiştir. Türkiye ile temas kurularak yaşanan bu göç hareketinin engellemesi konusunda ortak atılacak adımlar

masaya yatırılmış ve hâlihazırda zaten 3 milyondan fazla göçmeni toprakları içerisinde bulunduran Türkiye'nin bu konuda daha fazla sorumluluk alması istenmiştir. Türkiye de üstlendiği bu zor görev karşısında diğer uluslar arası örgütlerle olduğu gibi Avrupa Birliği'nden de daha fazla maddi ve manevi destek beklediğini belirtmiştir. Avrupa Birliği dönem boyunca göçü sınırları dışında durdurmanın politikalarını üretirken, Türkiye'den de sınır güvenliğini arttırmasını ve sınırlardaki geçişlerin engellenmesi yönünde adımlar atmasını istemiştir ve bu isteklerini yerine getirebilmesi için Avrupa Birliği fonları tarafından ciddi maddi kaynak akışında bulunulmuştur. (Özcan, 2017)

Sonuç

Avrupa Birliği kurulduğu ilk günden itibaren küresel siyasette önemli bir aktör olma hedefiyle sürekli gelişme ve genişleme politikaları izlemiştir. Birlik gelişip genişledikçe gün yüzüne yeni sorunlar çıkmış ve bu sorunlarla başa çıkabilmek için yeni politikalar geliştirmek zorunda kalmıştır. Bunlardan da en önemlisi her zaman güvenlik konusunda atılan adımlar olmuştur. Türkiye de bu bağlamda Avrupa Birliği'nin güvenlik politikalarında önemli bir yere sahiptir. Türkiye, Avrupa Birliği'nin yumuşak gücüne katkı yapabileceği gibi sert gücüne de katkı yapabilecek bir ülke konumundadır. Türkiye'nin bu bağlamda yapacağı katkı hava, deniz ve kara gücü toplamda Almanya, Fransa ve İngiltere'den sonra dördüncü sırada gelmektedir. Aynı zamanda Türkiye, hem NATO'ya üye olması hem de jeopolitik konumu itibariyle Avrupa Birliği'nin vazgeçemeyeceği bölgesel bir aktör konumundadır. Özellikle sahip olduğu jeopolitik konum itibariyle Türkiye, günümüzde iç savaşların ve karışıklıkların yoğun bir şekilde yaşandığı Orta Doğu ve Orta Asya gibi bölgelere sınır komşusu olması itibariyle bu durum hem kendi güvenliğini tehdit ediyor hem de Avrupa Birliği'ne komşu olması sebebiyle O'nun da güvenliğini tehdit ediyor. Özellikle Arap Baharı süreci ile birlikte Suriye'de yaşanan iç savaş neticesinde tüm Avrupa'ya ciddi bir göç akımı olmuş ve Avrupa ülkeleri kapılarını bu göçmen akımına karşı kapatmıştır. Avrupa'ya geçiş sırasında en rahat güzergâh olan Türkiye, bu göç akımına karşı kapılarını Suriyeli mültecilere açmış ve onların Avrupa'ya geçişini bir nevi kolaylaştırmıştır. Ancak Avrupalı ülkeler Türkiye'nin uyguladığı bu göçmen politikasına şiddetli bir şekilde karşı çıkmış ve mültecilerin Avrupa'ya geçişini engellemeye yönelik politikalar almasını istemiştir. şu an Türkiye'de 4 milyonu aşkın bir mülteci bulunmakta ve Avrupa Birliği bu insan yığınının kendi ülkelere kaymaması için Türkiye'ye maddi anlamda karşılaştığı sorunlardan kurtulabilmesi için gerekli yardımı yapmaktadır. Bu bağlamda Birlik, Türkiye ile tam üyelik aşaması hangi aşamada olursa olsun Türkiye'nin bu bölgelerle ilgili attığı adımları yakından takip edip maddi destek sağlamaktadır. İkili ilişkilerin en kötü olduğu dönemde dahi Türkiye'den vazgeçemeyen Birlik de iyi bilmektedir ki Türkiye'nin güvenliği Avrupa'nın da güvenliğidir. Türkiye de bu konuyu bir fırsata çevirerek atacağı her türlü adımı tam üyelik başvurusu çerçevesinde bir avantaja dönüştürerek uzun yıllardır çabaladığı Avrupa Birliği tam üyelik hedefini gerçekteştirmeye çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

<https://ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>

<https://avrupanaliz.wordpress.com/2010/05/22/turkiye-ab-iliskileri/>

<https://www.stratejikortak.com/2020/05/ab-turkiye-iliskileri-tarihi-uyelik-sureci.html>

Aytekin Koç, Güner ve Özdemir, Yavuz, (2016), Avrupa Birliği Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Etkileri, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 5, Sayı 9, ss. 45-59.

Baç, Müftüler Meltem, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış, TESEV Yayınları, İstanbul 2006.

Balkır, Canan, Türkiye-AT İlişkileri, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 11, ss. 66-86, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.

Ercan, Murat, Avrupa Birliği ve Türkiye İle İlişkileri, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2018.

Gençalp, Ebru, (2004), Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Avrupa Güvenliğindeki Rolü ve NATO İle İlişkileri, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı, ss. 44-54.

KARACA, S. O. (2021), Avrupa Birliği'nin Türkiye İle Ortak Güvenlik Politikaları, AUSBD, 4 (8), 113-128

Günyel, Cihan, (2011), Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Hürsoy, Siret, (2005), Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kıskaçında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı 1, ss.34-47.

Kaya, Ayhan, Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013.

Kazgan, Gülten, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye İlişkileri, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, ss. 98-104, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

Kıraç, Selda ve İlhan, Buket, (2010), Avrupa Birliği'nin Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar, Milli Eğitim Dergisi, Cilt 40, Sayı 188, ss. 191-201.

Özcan, Mesut, (2017), AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Araştırma 40.

Tan, Özlem, (2013), Avrupa Birliği ve Türkiye Güvenlik ve Savunma İlişkileri, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 4.

Tataoğlu, Emin, (2006), Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi (1951-1995), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yurtsever, Fatih, (2016), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Sınır Güvenliği Konusu, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 32, ss. 415-441.